

Egy félénk férfi atlasza

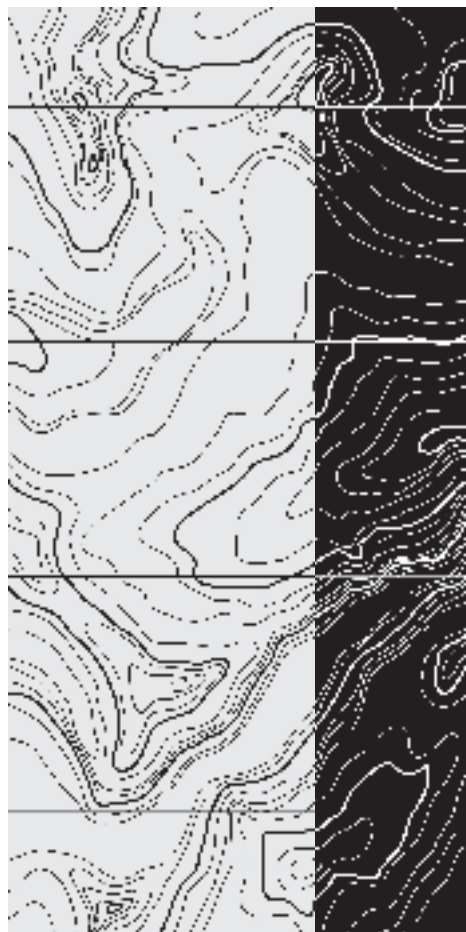
r é s z l e t e k

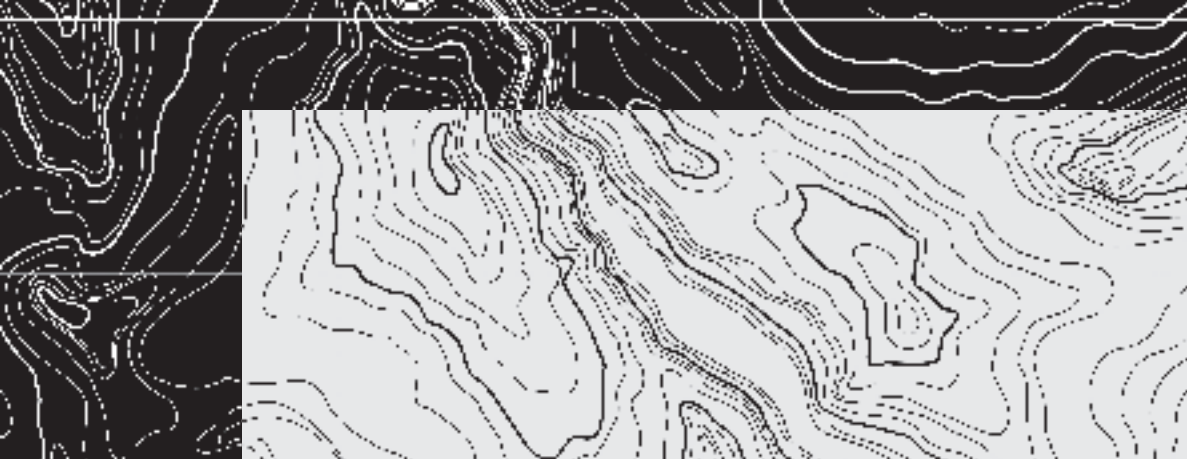
Halál Sevillában

Láttam egy andalúz harci bikát Sevilla nagy arénájában, egy ragyogó virágvasárnapon. Akárha egy kerék agya volna, amely több mint tizenkétezer nézőből összetéve, zúgva forgott körülötte, mozdulatlanul, nehezen lélegezve, a küzdelem nyomainak mélyen a homokba vájt mintájába belegabalyodva állt, és szinte úgy tűnt, mintha elmerült volna ellensége, egy lovas torero látványában, aki öt vagy hat lóhossznyi távolságban várta. A bika lapockái közül hat banderilla állt ki, karhosszú, színes papírba tekert nyársak, amelyek egy csokor letört virágra emlékeztettek. A szúrásbekekből az állat minden lélegzetvételére vér serkent, és fekete bőréen kusza nyomokban csorgott le a patáig.

Három rejoneadorra, lovas toreróra várt a feladat, hogy ezen a vasárnap délutánon megnyissa a bikaviadal-évadot, mégpedig oly módon, hogy nyeregben ülve e viadal legősibb formáját mutassa be, és hat egymást követő corridában hat bikát öljön meg. A gyalogosan küzdő matadoroktól eltérően, a lovas torerót sem picadorok nem segítik lándzsáikkal és páncélos lovaikkal, sem banderillerók a tarka nyársaikkal. Mindaz a szigorú szabályoknak alávetett, táncos halálmunka, ami elvégzésre várt, egyedül a lovas, a lova és a bika közötti drámára szorítkozott. A rejoneador sem capát, sem muletát nem lengetett, sem a rózsaszín és vörös kendők egyikét, amelyek gyalogos küzdelemben a bika megtévesztésére és vezetésére szolgáltak. Az olyan délutánokon, mint e mai, minden kendőt a ló védtelen teste helyettesített, és ez kínálta a támadás célját, amelyet az andalúz lovaglász művészet összes figurájával kellett megvédeni a bika szarvaitól.

E mai virágvasárnapon öt bikát már megöltek, és öszvérfogatokkal kivontattak az arénából, amikor ez az utolsó, már nehe-

zen lélegző, vérző is kirozott a corral homályából az arénába, és messze kint az üres térben hirtelen megtorpant, mint aki meglepődött, elcsodálkozott, sőt megrémült, hogy nem a legelőjére engedték vissza magasan a Cadizi-öböl fölött, ahol élete addigi négy évét töltötte, hanem ebbe a kopár, tomboló pusztaságba, ahol erre is, arra is véryomok vezettek. Először mégis elvárás szerint engedelmeskedett a rejoneador biztatásának, és nekirohant a lovasnak és pompás deresének. Támadásai azonban, előtte megölt öt társától eltérően, azt a benyomást keltették, mintha nem azért rohamozna, hogy ledöntsön, hogy átdöfjön, hogy öljön, hanem csupán, hogy eltávolítson egy akadályt a legelőre visszavivő útból. És támadásai egyre fáradtabbak és fáradtabbak lettek, amikor az útjában álló valamit sem elérni, sem félrelökni nem tudta, hanem az szúrt feléje, és megsebezte.

A lovas már kétszer elengedte a gyeplőt, éljenzésre magasra lendített két kezével, amelyekben a banderillákat tartotta, már kétszer odaugratott a bikához, és teljes vágtából a lapockák közé döfte a tarka, horgokkal ellátott nyársakat. A bikát azonban a fájdalom sem ajzotta arra a harci indulatra, amit elvártak tőle — a közönség így végül kórusban követelte, hogy lustaságát, gyávaságát *banderilla negra*kkal büntessék meg — fekete papírral, a szégyen színével körültekert nyársakkal, amelyek hosszabb horgokkal ellátva, mélyebben hatoltak a húsba.

Csak amikor, fekete villámokhoz hasonlóan, ezek a banderillák is lesújtottak rá a rejoneador két kezéből — a bikán csak ekkor tört ki végre az az őrjöngés, amely a lovasról a nézők lelkendezésére minden tudományát megkövetelte. Szárnyaló váltásugrásban, pezsdokban és levádokban, oldallépésekben és kurbettekben gyakran kézfejnyi közelségbe engedte csizmájáig, a ló egyik és másik oldaláig a bikaszarvakat, mielőtt a gyeplő alig észlelhető rándításával vagy egy combnyomással kecses kitérő manőverbe táncoltatta deresét.

A halálos fenyegetés, amely e tánc minden egyes figurája fölött ott lebegett, hisz ilyenkor lóhasak döfődnek át és hasadnak fel, bélkötegek toccsannak a homokba, a lovas agyonnyomhatja halálosan megsebzett állata, vagy fennakadva a kengyelben, paták és sarvak elé vonszolhatja, amelyek felnyársalják vagy agyontaposzák — a ló ostor és pálca nélküli uralása, halálfélelmének elnyomása e halálos fenyegetés árnyékában még háttorzongatóbb látványt nyújtott.

A közönség tombolt, amikor a rejoneador a virtuóz módon háritott támadások újabb sorozata után deresét pontosan egy újabb támadás iramában táncoltatta vissza oldallépésben, és közben olyan közel engedte a bikát, hogy hirtelen képes volt messzire kihajolni a nyeregből, és a támadó szarva közé könyökölni, képes volt a bikakoponyára támaszkodni!, és testét így híddá változtatta egy fekete, dühöngő bika és egy fehér, halálra rémített ló között. Aztán a másodperc töredéke alatt újra fölegyenesedett, fölægaskodtatta a lovas, és egy piruettel a semmibe térítette a bika döfését.

A mozdulatok szédítő gyorsasága miatt először senki nem vette észre, hogy a derest közben mégis eltálcotta, súrolta egy szarv. Elnyújtott, kórusban feltörő sóhaj töltötte meg az arénát, amikor láthatóvá vált a széles vérpaták, amely a ló jobb oldalán folyt lefelé, és fehérségét még sebezhetőbbnek és értékesebbnek láttatta. A rejoneador azonban leintett. Nem akart friss lovas, hanem mélyen a copfokba font sörény, a hófehér nyak fölé hajolt, és az állat mindkét fülét megcsókolta, mielőtt sűgött neki valamit, egy csitító szót, egy parancsot, talán egy kérészt. És az aréna még egyszer felsűhajtott, amikor a vérző deres e suttogó

rábeszélés után hirtelen térdre omlott, lovasával együtt letérdelt a bika előtt. Az pedig egy rándulással mozgásba lendült, mintha szét akarná tiporni az alázat eme gesztusát – vagy a gúnyé volt? –, és rohant, repült a ló felé, amely már elveszettnek látszott, amikor a lovas az utolsó, legutolsó pillanatban talpra és a megmentő fordulatba ugrotta.

A viadalt elnöklő *presidente*, aki egy baldachin alatt ült valahol az ujjongásban, megadta a jelet a *tercio de la muerte*hez, a corrida utolsó, halálos harmadához, és a rejoneador egy porondszéli segédőtől már átvette a rövid lándzsát, amelyet a halálos döféshez kellett a banderillák csokrába mélyítenie, mikor a kimerültség pillanatnyi szünetében, amelyben lovas és lova szoborként emelkedett ki a harc nyomainak homokba rajzolt mintájából, az öt vagy hat lóhossznyi távolságra lévő bika pedig mintha csak elmerült volna ellensége méregelésében — egy kiáltás hallatszott fel, a legfelső, olcsó sorokból jött, és nem lehetett megkülönböztetni, hogy férfi vagy nő kiáltása volt-e: *Indulto!* Kegyelmet! Kegyelmezzen nekik!

Az olyan kiáltással, mint ez, a közönség ritkán, nagyon ritkán kért kegyelmet egy bikának, amely annyira elszántan, annyira magával ragadóan küzdött, hogy megérdemelte elbocsátását az arénából, sebei ápolását és a békés életet hazája legelőin. *Indulto!* De akkora arénában, mint a sevillai, az ilyen kegyelemkérésnek sok ezer hang kórusától kellett felhangoznia, nem pedig csak egy hangtól, mint az a vékony, egyetlen e mai virágvasárnapon.

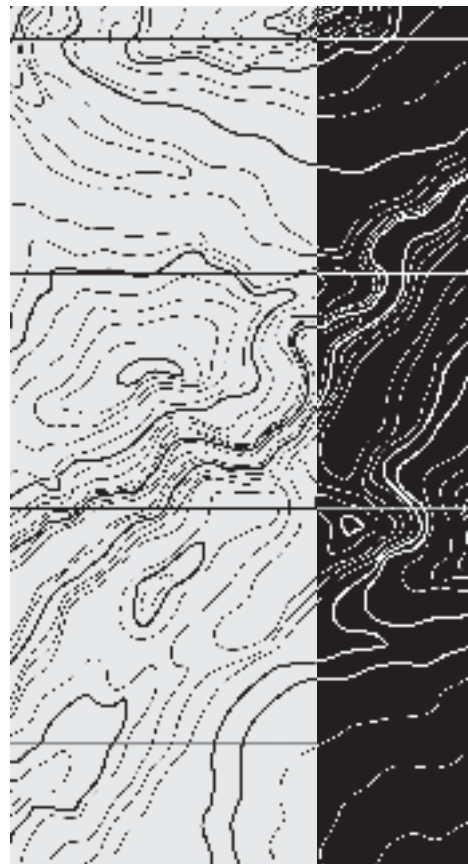
A rejoneador ugyan fölemelte fejét, és körülhordozta tekintetét a téren, de amikor ez az egy hang is elnémult az aréna feszült csendjében, fölegyenesedett a nyeregben, és magasra emelte lándzsáját, mintha csak egy évszázadok óta megbeszélte jelet adna a bikának. Az pedig még egyszer, először szinte lomhán a nagy fáradtságtól, megindult, de aztán gyorsabban és gyorsabban és feltartóztathatatlanul közeledett felé.

Légi támadás

Láttam négy katonai egymotorost Bolívia magasföldjén. Mélyrepülésben szálltak a San Sebastian-i tározó csillogó víztükre fölött, és nyilvánvalóan Potosiba, a négyezer méterrel a tengerszint felett fekvő ón- és ezüstbányavárosba tartottak. A motorzajt mint azonosíthatatlan, erősödő-halkuló morajt már egy ideje hallani lehetett a környező völgyekből, de mikor egy kopár hegyvonulat fölött hirtelen felbukkantak a vadászrepülő, süllyedőrepülésbe billentek, és aztán alig harminc méterrel a tótükről fölött süvítettek tovább, a moraj pokoli dübörgéssé fokozódott.

Azon a fagyos júliusi délelőttön — az éjjel hó esett, amely a vakító, hideg reggeli nap alatt újra el is tűnt — egy bajor biológussal és pistoiái barátnőjével, egy fiatal orvosnővel mászkáltunk a tópart fölötti fátlan és cserjélen lejtőkön. Potosiban ismerkedtünk meg egy fűtetlen reggelizős panzióban, amely a biológusnak akkor már három hónapja szolgált bázisként a nyugati és keleti Andok között, három-négy ezer méterrel a tengerszint felett fekvő kopár magasföld, az *Altiplano* moháinak és zuzmóinak meghatározásához. Barátnője, Tiziana csak néhány nyári hétre társult hozzá, hogy aztán visszatérjen munkájához, amit altatóorvosként végzett egy milánói klinikán.

Reggeli túránk közben San Sebastian tóparti lejtőin újra szóba került több mint esedékes elutazásunk, amit a biológus és barátnője már háromszor elhalasztottak. Én Peruba tartottam, és csak átutazóban álltam meg Potosiban, de aztán csatlakoztam hozzájuk, mert felajánlották, hogy kempingbuszukkal elvisznek a Titicacatóhoz és tovább, a perui Arequipáig.

Igen, hogyne, persze, mondta a biológus aznap reggel, a lehető leggyorsabban, hát ő is a lehető leggyorsabban tovább akar menni Peruba, holnap! Már csak ezt az egy kirándulást bírjam ki. Hiszen lehet, hogy egyikünk se jut el még egyszer erre a magasföldre.

La Pazban azokban a júliusi napokban hajtott végre véres puccsot az ország leghatalmasabb kokainbáróinak támogatását élvező Garcia Meza tábornok, s lett ezáltal Bolívia új diktátora; minden addigi közül az egyik legkegyetlenebb, mint az majd alig egy évnyi uralma alatt megmutatkozott. A vonatok és távolsági buszok, mintha csak országos rémület bénította volna meg őket, leálltak. Sok utat lezártak, másokat katonai járművek leptek el; a telefonvezetékek elnémultak. A Potosiba eljutó gyér hírek letartóztatási hullámról és számos halotról tudósítottak.

Hogy csapatai és hívei egy olyan bányászvárosban, mint Potosi, nem fognak barátokra lelteni, legalábbis, tömegesen; nem lephette meg az új országurat. A tó fölött elhúzó vadászgépraj talán az ő éberségét kívánta demonstrálni. A gépek olyan közel, szinte szemmagasságban zúgtak el a köves hegyoldal mellett, amelyen, zihálva a ritka levegőben, felfelé kaptattunk, hogy ki tudtam venni a pilóták sisakos fejét az üvegfülkékben. Ketten közülük felénk fordultak.

És akkor Tiziana, aki előttem ment, hirtelen kinyújtotta karját a dübörgő gépek felé, ökölbe szorította a kezét, és egy dühös *No pasaran!*-t kiáltott oda a katonáknak: *No pasaran!* Nem fognak átjutni!

A pilótafülkében feltehetően még egy ajakolvasó sem értette volna meg a kiáltást, amelyet már Verdun lövészárkaiban is üvöltöttek, de csak a spanyol polgárháborúban vált a fasizmus elleni tiltakozássá, végül pedig a latin-amerikai gerillák csatakiáltásává. Viszont az ököl!, annak a lányos nőnek az összeszorított ökle, aki fölött most egy hordfelület árnya suhant át, az félreérthetetlen volt. Pedig Tizianát állandóan óvatosnak, sőt túl óvatosnak éltem meg az utóbbi napokban. Napközben mindenféle méretű és színű pirulák sokaságát szedte be, vitaminokat, magnéziumot, hegyi betegség, gyomor- és bélpanaszok elleni megelőző szereket, minden alkalommal intett a gyümölcsöktől és főtlen zöldségtől, és még a zárt palackokból kimért ásványvizet is átszűrte és fertőtlenítette.

Most viszont öklöt mutatott a négy pilótának. *No pasaran!*

Tiziana barátja nevetett. És az első pillanatban nevettem én is. Ökölrel fenyegetni egy vadászgéprajt! Volt ebben valami furcsán megható, komikus, és volt benne valami egy szelmalmok elleni harc merészségéből is. Ami mellettünk és fölöttünk elszárguldott, olyan elérhetetlen volt, akár egy meteorit. De aztán, mintha Tiziana kis ökle ténylegesen elkergette volna a rajt, a zúgás halkulni kezdett.

San Sebastian távoli duzzasztógátja fölött a vadászgépek hosszú hurokba emelkedtek, és ezzel már Potosit célozták meg – amikor az egyik gép hirtelen kivált a kötelékből, meredek kanyarral megfordult, és elindult visszafelé; vissza a mi partunkhoz. Eltartott egy darabig, míg végre el tudtuk hinni, hogy ez a visszafordulás tényleg nekünk szól. A repülőgép most a nap felől és újra mélyrepülésben zuhant felénk. A pilótafülkében sem sisakot, sem arcot nem lehetett látni, csak vakító fényvisszaverődéseket.

Potosi neve, magyarázta panzióink tulajdonosa, egy kecsua szóból, az Andok népének nyelvéből származik. *P'utuqsi* azt jelenti: mennydörgésszerű zaj.

P'utuqsi: abban a pillanatban úgy ugrott be nekem a szó, mint egy sokáig hiába keresett név, amely feledékeny embereknek jut az eszébe végre és önkéntelenül – amikor a gép fül-süketítő zúgását hirtelen fémes kopogás szaggatta szét, és közvetlenül az ösvényünk mellett por- és homokkaszádok verődtek fel, porból formált orgonasípok, amelyek még fölverődésük közben szerte is foszlottak.

Tiziana volt az, aki elsőként felfogta, hogy mi történik: ez lő! Ez ránk lő, ez lő!

Milyen súlyos és puha volt hirtelen a lábam, szinte csonttalan. Futni akartam, kitérni a céljukat hangnál is sebesebben elérő lövések elől. A lábam azonban hasznavehetetlen volt. Csak álltam mozdulatlanul.

A biológus..., azt láttam, hogy ő fut. Különös módon azonban nem lefelé menekült a lejtőn, hanem fölfelé! Fölfelé rohant abban a metszően hideg, sorvasztó levegőben.

Egyedül Tiziana vetette földre magát, és üvöltötte, hogy feküdjete le, lefeküdni, feküdjete le!

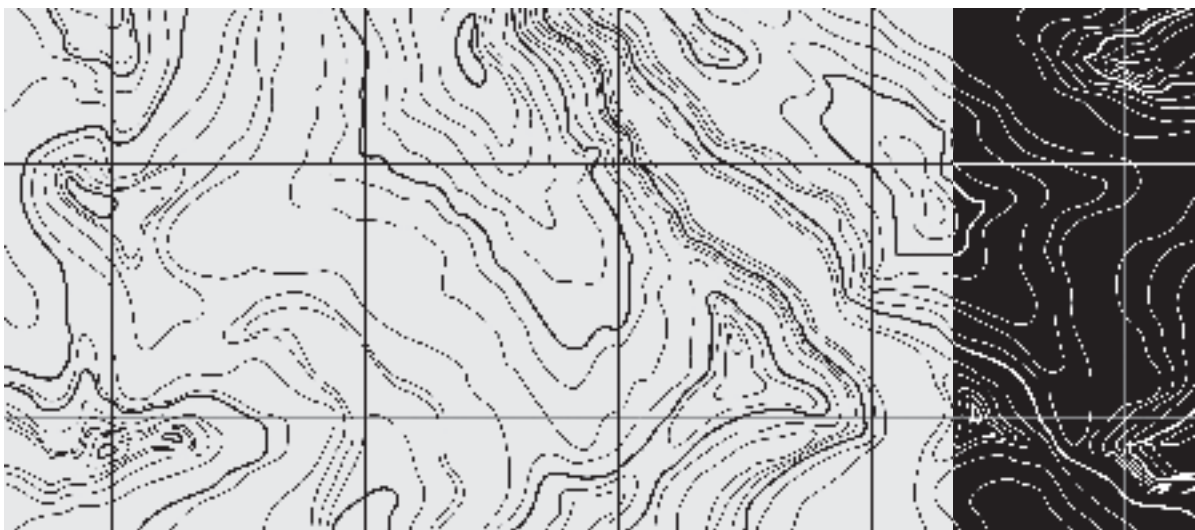
Lefeküdni. Erre a kopár, hideg talajra, amelyen sem fa, sem bokor nem kínált fedezéket. Szikkadt, tán bokáig sem érő fűcsomók közé.

Feküdj le, te idióta!

Később, még napokkal utána is, már úton a Titicaca-tóhoz azon vitatkoztunk, hogy egy mozdulatlan célpontot, fedezékben-e vagy sem, nehezebb-e megtalálnia egy repülő, szárguló lövésznak, mint egy mozgót; egy fekvő embert nehezebb-e, még egy fátlan és cserjéjelen pusztaságban is, mint egy menekülőt. A katonák talán nem vetik földre magukat, míg a tudatlan civilek elrohannak?

De bármit is tettünk vagy nem tettünk volna azon a júliusi reggelen – túl későn jött volna, túl későn, ha a pilóta nem vét el bennünket.

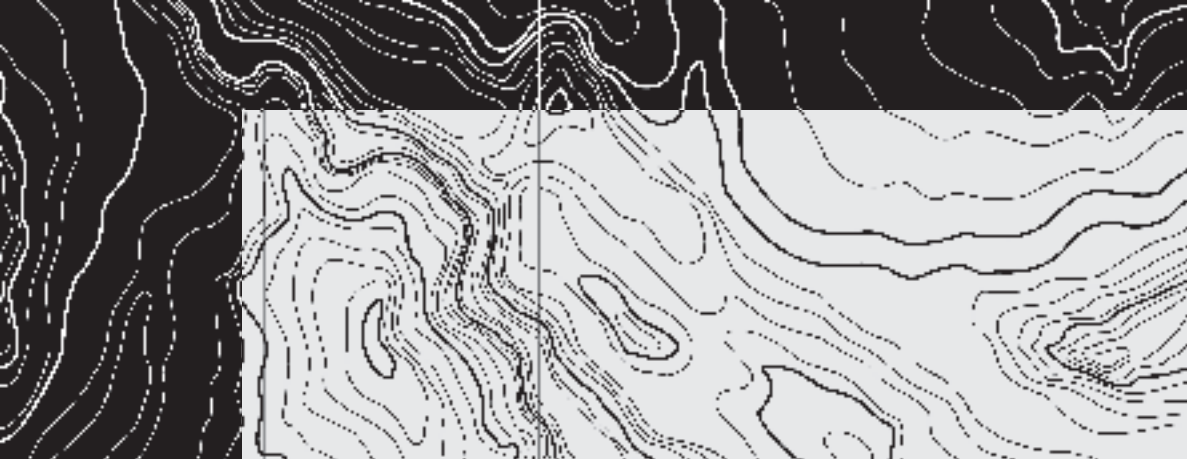
Sem visszautunkon Potosiba, még aznap elhagytuk mellékutakon a várost, sem a következő, Peruban és Kolumbiában töltött hetek alatt nem tudtam visszaemlékezni, hogy mikor és hogyan engedelmeskedtem végre Tiziana felszólításának, és dobtam le magamat a tűző nap ellenére jeges, csupasz földre. Csak ami ezután történt, vált újra feledhetlenné, jóllehet csak néhány pillanatig tarthatott.

Éreztem a talaj hidegségét, a hideg kövek nyomását mellkasomon, és láttam a repülőgépek dübörgő árnyékát végigsüvíteni a hegyoldal felett, és egyszer csak láttam, amint egy szikkadt, ujjnyi magas fűcsomóból közvetlenül a szemem előtt elővergődött egy bogár. Alighanem egy sikertelen rajtkísérlet közben gabalyodott bele kettős szárnypárjával a keresztben fekvő fűszálakba, most pedig, végre szabad terepen, felnyitotta smaragdzölden csillogó fedélszárnyait, hogy az alattuk fekvő, fekete erektől átszótt hártyszárnyakkal levegőbe emelkedjen. Közömbösen mindaz iránt, ami ebben a vadászrepülőgépek és rohanó árnyuk által uralt világban történt, amelyben titánok úgy taposták szét a hozzá hasonlókat, hogy észre sem vették, zümmögve felröppent, és egy hurokkal olyan közel zúgott el a fülem mellett, hogy parányi röpjáját még a vadászgép bögésében is hallani véltem. Feküdtem a bogár elhagyott búvóhelye előtt, és már a szememet sem mertem mozgatni. Mikor aztán zümmögve, a napfényben csillogva eltűnt dermedt látóteremből, a szikkadt fűcsomót előttem egyszerűben menedéknek, megmentő rejtekhelynek láttam, ahogyan gyerekkoromban váltak őserdőkke a játékgúráimmal benépesített fű- és mohatájak, őserdőkke, amelyekbe bele lehetett zsugorodni, és zsurló-, lókörmű- és pitypangfa-óriások között elveszni.

Ez az őserdő volt a menekvés! E dzsungel aljnövényzetébe akartam menekülni, és éreztem, ahogy lábamba visszatér az élet, a mozgás, az életem, a szívverésem kopogása, amikor valami meglökte a vállamat, valami eltalált.

Tiziana volt. Egy óriásnő. Ő állt fölöttem, és szédítő magasságból szólt le az őserdőbe, a bogárbirodalmamba. Felkelhetsz, mondta. Elment.

Vad strand

Láttam egy kopaszra nyírt aggastyánt a homokos strandok egyikén, amelyek a két szövetségi állam, São Paulo és Rio de Janeiro közti határ környékén szegélyezik a brazil őserdőt. A *Praia Bravát*, a *Vad strandot* csak egy agyagos szerpentinén át lehetett megközelíteni, amely egy meredek hegyoldalon vezetett le az Atlanti-óceánhoz, és nevét a törőhullámokról kapta, amelyek dübörögve hömpölyögnek felé, és vízpárába takarják a strand sarlóját. A kopaszra nyírt öreg látszólag ezekkel a hullámokkal üvöltözött.

Egy fűvel és levelekkel kipárnázott bádogdobozon ült egy napernyő alatt, amely a déli hőség széllökéseitől újra meg újra el akart dőlni, és úgy volt öltözve, mint aki templomba vagy ünnepre készült. Gyűrött fekete öltönyt viselt, fehér inget bő, nyitott gallérral, amelytől ráncos nyaka még vékonyabbnak látszott, és fekete nyakkendőt, viszont mezítelen lábbal dobolta a homokba kiáltásai ritmusát. Mellette egy demizson hevert, egy szalmakalap a beléje tett nejlonszatyorral, a térdén pedig egy nyitott könyv – imakönyv, énekeskönyv vagy biblia.

E könyv fölött, amelybe azonban egyetlen pillantást sem vetett, összekulcsolt kézzel imákat vagy fohászokat kiáltott a mezítelen lábánál emelt kis homokbucka felé. Azon, mint egy oltáron, egy kavicsokkal leszorított fénykép feküdt. A fotó alig volt nagyobb egy játékkártyánál, és egy nő arcképét örökítette meg. Hogy az illető az élők vagy a holtak közé tartozott-e, azt nem lehetett kivenni.

Az öreg öt percen át, talán tovább is üvöltözött a képpel, a tengerrel, aztán néhány lélegzetvételig hallgatott, továbbra is összekulcsolt kézzel a térdén fekvő könyv fölé hajolt, és megcsókolta a kinyitott lapokat. Azután zakója belső zsebéből barna borítékot vett elő, ebből meg egy újabb képet, amelyet kicserélt az előtte fekvővel, és újra kiáltozni kezdett.

Amióta figyeltem, már öt képet tett ki így a homokoltárra és vissza a borítékba, miután rájuk olvasott. Az utolsó után becsukta a könyvet, majd egy pár cipőt húzott elő a nejlonszatyorból, és csupasz lábbal belebújt. Aztán egyenesen, szótlánul ült, és akkor sem mocant, amikor egy szélroham fellökte és elsodorta a napernyőjét.

Már azon voltam, hogy feladom érdektelen megfigyelőként elfoglalt helyemet, hogy utánaszaladjak a tovaugráló és –vitorlázó ernyőnek, amikor hirtelen egy fiú vált ki a sűrű esőerdő árnyékából, és megelőzött. Közvetlenül a homokban tajtékozva felszivódó víznyelvek előtt érte utol, elkapta, összezsukta, hóna alá csapta, és a kusza, újra meg újra megszakadó nyomban, amit az ernyő hagyott a homokban, nevetve szökdécselt tovább az öreg felé.

Ám amikor odaért hozzá, az csak szótlánul a kezét nyújtotta neki, felhúzatta vele magát, és türelmesen állt, amíg a fiú az ernyőt, mint egy dárdát, a homokba hajította, feltette az öregre a szalmakalapot, levergette válláról a homokot, és nagyot kortyolt a demizsonból. Aztán egy kirojtosodott zsinórral körültekerete, és a vállára fektette az ernyőt, kézen fogta az öreget, és mintha vakot vezetne, óvatosan elindult vele az esőerdőbe. Az öreg erősen magához szorítva vitte a könyvét, amíg el nem tűntek a sűrűben.

Egyedül én maradtam a *Praia Braván*, leültem a bádogdobozra, és próbaképp egy *Ámen*, *Ámen!*-t kiáltottam a tenger zúgásába, de már rég visszahúzódtam egy tűzfa gyér árnyéká-

ba, és ott hevertem álmosan a homokban, amikor a fiú agyonkaristolva, élénkpiros szőrfelekkel lépett ki az erdőből.

Ügyet sem vetve rám, tanakodás nélkül nekifutott a tengernek, a siserő tájékozódás között rávetődött a deszkára, és a megtörő hullámokon át kezével evezett szembe a sodrásal: a hatalmas vízgörgetegekkel, amelyek szinte egy metronóm ütemére váltak ki a láthatárból, és úgy hömpölyögtek a hullámlovas felé, mintha semmi sem tudna szembeszegülni velük, és semmi nem tudná megtörni őket, sem zátony, sem strand, sem feneketlen mélység.

Héroszok parancsolója

Láttam öt fehér, karcsú, közel embermagasságú és a görög és latin ábécé vésett és feketére festett betűivel teleírt márványsztyélét. Egyenes vonalban, sűrűn egymás mellett a köves földbe süllyesztve álltak egy út végén, amely Iósz szigetének fátlan, kakukkfű és zsálya illatú hegyvidékén kanyargott, és így szegélyezték egy ösvény elejét, amely az út végétől szelíd emelkedőn át vezetett egy dombtetőig. A tetőt alacsony, kőfalakból rakott négyzet, egy málladozó síremlék koronázta meg, amelynek nyugatra néző bejáratából madártávlatban hasonlóan széles kilátás nyílt az Égei-tenger mély kékjére, a látzólag lakatlan szomszédos szigetekre és a környező, beépítetlen és néptelen hegyi tájra.

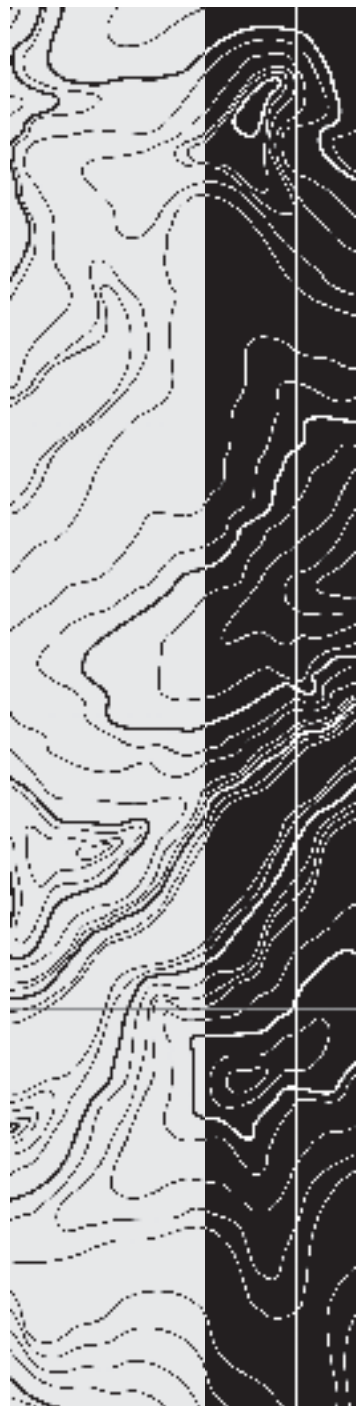
A síremlék nyers falainál sem név, sem felirat nem volt olvasható, sem kőből vagy másból készült, az életnél maradandóbb dísz nem volt látható. A fedetlen építmény így alig különbözött a juh- és kecskeolák romjaitól, amelyek a sziget számos elhagyott és elvadult teraszos földjén és legelőjén gubbasztottak a bozótban.

Mint az átjárók emez istállóromok falaiban, a három jókora, nyers mészkőlapból összeillesztett sírbejárat ajtószemöldöke is olyan alacsony volt, hogy még kis termetű ember, halottvivő vagy gyászvendég is csak mélyen lehajolva tudott volna átmenni rajta. Ám eltérően a beomlott tetők romjaival betemetett istállóbejáratoktól, ezt itt egy feliratos kőtábla összefüggéstelen töredékeivel, egy szétvert felirat maradványaival zárták le, vagy inkább barikádozták el.

Egyedül az öt fehér, e bejáratnál néhány száz lépésnyire lévő és a síremléktől már nem látható sztélé hordozott utalást arra, hogy kinek a tetemét rejtheti ez a sziklás domb, hordozott egy öt nyelven, mindenekelőtt az ország nyelvén bevészt idézetet a történetíró és zsarnokság elleni harcos, Halikarnasszoszi Hérodotosz műveiből, aki a Krisztus előtti 5. században ekképp örökítette meg kortársai meggyőződését:

EZEN A HELYEN A HÉROSZOKNAK PARANCSOLÓ, AZ ISTENI HOMÉROSZ MEGSZENTELT FEJÉT TAKARJA A FÖLD

Előbb mélyen bevágott sziklás öblök során, aztán egy úttalan, tüskés lejtőn át közelítettem meg a sírdombot, s miután magam mögött hagytam a sztélé sorát, és felkaptattam a síremlékhez vivő ösvényen, leültem egy kőre az építmény napos oldalán, és az üvegemből vett ivóvízzel lemostam lábamról a számtalan tüske által húzott, kusza vérnyomokat. A dombtető száz méterrel vagy valamivel többel a tengerszint felett feküdt a feltámadó, aztán megint elülő esti szélfuvallatokban, a nap azonban mintha még semmit nem veszített volna erejéből, amely a környező, már az ókori hajóépítők által letarolt hegyvidéken csak térdmagas törpecserjéket tűrt meg – föníciai borókát, zsályát, nyúlzapukát, kakukkfűvet és macskaherét, de fákat, árnyékokat

nem. A kopár lejtők tüskékkel védett vagy szőrös lándzsalevelekkel tűzdelt virágoktól és füvektől illatoztak, amelyek aromáját még a minden növényzetet nélkülöző sziklás partszakaszokra is elvitte a szél.

Hátamban éreztem a síremlék faragatlan köveinek melegét, és elnéztem a képet, amelyet a Nyugat első és legnagyobb hatású költőjeként tisztelt halottnak szántak örök kilátás gyanánt:

északnyugaton Naxosz, a halandó krétai királykisasszonyból istennővé emelt Ariadné szigete feküdt: messzi, látszólag lakatlan hegység, amely mintha párapárnákon lebegett volna. Előtte, és térképem szerint alig hat tengeri mérföldre a síremléktől, az olümposzivá átlényegült önmarcangolóról, Héraklészről elnevezett Iraklia sziklafalai nyúltak ki élesen a hullámokból. Északkeleten tiszta napokon talán Amorgosz szigetének hegyvonulatait is látni lehetett innen, de arrafelé ezen az augusztusi estén csak ködfátylak oldódtak halványkék ürré a vízzel és a felhőtlen éggel. Minden látható és láthatatlan föld előtt, csak szelíden borzolva egy-egy nyugati széltől, az Égei-tenger terület el hatalmasan és lebírhatatlanul.

A szélzúgásból megannyi, az évezredekken át és egészen máig hallatott hang zsviját szűrtem ki, amelyek mind azt állították, hogy egy Homérosz nevű embernek már csak azért is halhatatlannak kell lennie, mert soha nem élt. Senki emberfia, egyetlen költő vagy elbeszélő sem lehetett képes rá, hogy a hősök, istenek, harcosok, szerető, küzdő és gyászoló alakok ilyen seregeit keltse életre, hogy a Trójáért vívott harcot és Odüsszeusz bolyongásait ilyen számtalanul sokféle ritmusban, hanglejtésben, nyelvszínben énekelje meg, nem, ez csakis névtelen költők egész sorának a műve lehetett, dalnokoké, akik fantommá fakul-

tak, és az utódok által *Homérosznak* kereszteltettek. Egy síremlék, amit két- vagy három-ezer évvel ezelőtt Iószon vagy Kisázsia valamely más partszakaszán emeltek, ha egyáltalán őrizhet bármit, csak a nyomuk veszett elbeszélők kórusának emlékét.

Eszembe jutottak a 18. és 19. század sírrablóktól alig különböző régészei és kalandorai, mint például Pasch van Krienen holland gróf, aki 1771-ben *az emberiség legnagyobb költőjének* tetemét keresve felszántotta a helyet, ahol most láttam lebukni a napot, és később megesküdött, hogy felszínre hozott egy csontvázat, amely a szeme előtt mállott porrá.

Ha egy időre alábbhagytak az esti fuvallatok, és már nem vitték fel a síremlékig a hullámtörés halk moráját, a holt költő körüli hangzavar is elcsitult. Ilyenkor olyan csend lett, hogy e tengeri táj tágasságának közepén még egy légy zümmögését is hallani lehetett, amely mintha egyenként megvizsgálta volna a síremlék köveit, mielőtt szédítő, mohó manőverekkel próbált rávetődni a lábamon lévő cérnavékony karcolásokra és vérnyomokra.

Mikor a nap közelebb ért a láthatárhoz, és közben elvesztette fényét és formáját, és végül vörös ellipszisként süllyedt el az ólomszürke párában, egy iránya sincs messzeségből, először alig hallhatóan, de aztán gyorsan kivehetőbbé és hangosabbá válva, valami morajlani, valami dübörögni kezdett, ami éppúgy lehetett volna egy vagy sok vízi vagy földi masina lármája, mint egy közeledő repülőgéprajé az esti felhőtlenység magasában. De amikor ez a zaj már nemcsak a még a félhomályban is csillogó légy zümmögését nyelte el, hanem a szélökések jajgatását is a síremlék kőfugái között - forrását még akkor sem lehetett sem az égen, sem a tengeren vagy valahol a kopár dombok és lankák között felfedezni.

Csak a távcsövön át, messze kint és a dübörgés erejéhez képest talányosan parányian láttam meg a görög haditengerészet ikerlövegekkel felszerelt fregattját, amint Iraklia mellett délnyugat felé elhaladva szántotta a tengert, amely itt-ott kezdett fölvetemedni, és éjszakára tajtékkoronákkal ékíteni magát.

A fregatt, amelyen távcsővel sem lehetett embert fölfedezni, tántoríthatatlanul, a szél és a hullámok ellenállása iránt közömbösen haladt tovább, mintha növekvő, eget-vizet átjáró nyugtalanságot vontatna maga után, a tengermélyből felszálló sötétséget, amelyben egyszer csak valami világosat, fehérét láttam kibomlani, aztán még egyet - vitorlákát!, vitorlát vitorla hátán, fehérnél is fehérebbeket, egy flotta hófehér, már az éjszakai szélről duzzasztott vászonerdejét: csörömpölő harcosokkal megrakott és rabszolgák evezőcsapásaival hajtott triérészeket és többárbocosokat, díszpompás, feltartóztathatatlanul tovasikló hajókat, amelyek olyan nevű kapitányok vezénylete alatt, mint Agamemnon, Odüsszeusz vagy Achillesz, egy pusztulásra ítélt város felé vettek irányt, csatamezők, a szerelem és a barbárság szigetei és egy csalóka messzeség felé, ahonnan csak véres hazatérés létezett.

Adamik Lajos fordítása

Christoph Ransmayr: a kortárs osztrák irodalom egyik legismertebb szerzője. Legfontosabb művei, a *Ragyogó pusztulás*, *A jég és a sötétség borzalmi*, *Az utolsó világ*, *A Kitahara-kór*, *A repülő hegy* és a *Cox vagy Az idő múlása* magyarul is olvashatók. A 2012-es *Egy félénk férfi atlasza* rendhagyó műfajú könyv: a világjáró író 70 epizódban beszél el benne legszebb és legdrámaibb úti élményeit.

Adamik Lajos (1958, Budapest): fordító, szerkesztő. Főbb szerzői: Grimm testvérek (Márton Lászlóval közösen), Adalbert Stifter, Arno Schmidt, Thomas Bernhard, Hermann Nitsch, Pedro Lenz, Arno Camenisch. Ransmayr művei közül korábban *A Kitahara-kór* (Jelenkor, 1998), a *Ragyogó pusztulás* (Tiszatáj, 2016) és a *Cox vagy Az idő múlása* (Kalligram, 2018), folyóiratokban pedig néhány útirajz jelent meg a fordításában.